

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 49 - 6 december 1970

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 8,50 per jaar
overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Reacties op uitzending van 22 november 1970

J. Niezing: In een vorige uitzending over het Humanistisch Centrum voor Vredesvraagstukken hebben we vrij uitvoerig kunnen spreken over het verschil tussen de vroegere oorlogstheorieën en de huidige stand van zaken en we hebben toen naar voren gebracht dat tussen de vroegere theorieën en de huidige er eigenlijk twee belangrijke verschillen zijn. In de eerste plaats ging het vroeger altijd om één bepaalde oorzaak die men als dé grondoorzaak voor het verschijnsel oorlog probeerde waar te maken. En in de tweede plaats waren vroeger zogenaamde oorlogstheorieën niet in staat om voldoende te onderkennen dat oorlogen eigenlijk zo iets als een eindfase kunnen zijn van een proces van conflicten die zich steeds intensiveren. Nu kan men een verdere verfijning in dit onderscheid gaan aanbrengen. Vroeger dacht men eigenlijk op drie verschillende niveau's over de oorzaken van de oorlog. Men had het vaak over „de slechte mens”, over de mens die van nature agressief is, de mens die zondig is of iets dergelijks; in de tweede plaats over „de slechte samenleving”, de samenleving die een verkeerde structuur had waardoor oorlogen wel moesten ontstaan en men had het ten derde over „de slechte wereld”, de wereld die een chaos is waarin de wet van de jungle heerst, waarin alleen de grote, belangrijke landen hun gang kunnen gaan ten koste van de kleintjes.

B. Peper: Gezien de reacties op onze eerste uitzending over dit onderwerp, wordt er nog steeds volgens deze drie „niveau's” gedacht. Een briefschrijver uit Meppel zegt bij voorbeeld: oorlog is een gevolg van zonde. En dat verwijst dus naar die eerste reden voor oorlogvoering, van twisten etc.: het gedrag van mensen, hun zondige gedrag, de neiging tot agressie.

Er zijn ook briefschrijvers die reageren in termen van het tweede niveau: zij zeggen dat die machtsstructuren doorbroken moeten worden, dat het machthebbers zijn die belang hebben bij het oorlog voeren. Er zijn voorstellen bij voor het op gang brengen van een eenzijdige ontwapening van uit Nederland om zo de fa-

tale cirkel te doorbreken en daarmee een voorbeeld te geven aan de wereld. Er is ook iemand die zegt dat geen enkel volk oorlog wil maar dat het alleen de militaire machthebbers zijn die te stom zijn om conflicten op redelijke wijze op te lossen; die hun doel trachten te bereiken door vernieling, vernietiging, verkrachting van al wat leeft en bloeit en die het volk dan na afloop van de oorlog laten zitten met de puinhopen. En verder kun je wat die derde categorie betreft, wijzen op instellingen als de Verenigde Naties, waarin toch tot uitdrukking komt een streven naar een wereldregering, een zekere ordening brengen in die chaos die er internationaal heerst. Je kunt wijzen op bewegingen die verder willen gaan en die aan iets als de Verenigde Naties een beslissende stem willen geven voor het wereldgebeuren; wereldregeringen, wereldparlementen die er in de maak zijn waar sommige verenigingen zich met alle enthousiasme achter stellen. Dat bewijst

Prof. Dr. Leo Apostel,

„De Humanismen en het humanisme”

Bijzonder belangwekkend filosofisch essay over de grondslagen van het moderne humanistische denken. De schrijver zoekt een synthese van de belangrijkste humanistisch-wijsgerige stromingen: het wetenschappelijk humanisme, het existentieel humanisme, het marxistisch en het religieus humanisme en Nietzsche als grensgeval. Een uitgave van het Humanistisch Verbond van België.

71 blz.

f 4,—

Te bestellen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers te Utrecht.

een radio-uitzending van zondag 6 december 1970

-
1. *De humanist tussen de wereldmachten*
48 blz. f 0,95
 2. *Humanisten tussen oorlog en vrede*
72 blz. f 1,65
 3. *Oorlog en Vrede*
deel 3 uit oriëntatiereeks
„Wereldproblemen”. H. J. Roethof
32 blz. f 0,60
 4. *Agressie bij de mens*
door Anthony Storr
136 blz. f 9,25

Bestellingen per giro 58 ten name van de Humanistische Pers te Utrecht.

dat dit soort van acties toch nog zeer actueel zijn, niet alleen van „vroeger”.

J. Niezing: Dat is waar, ze spelen nog een heel grote rol in het denken van de mensen; in het denken ook van de politici bij voorbeeld. Je komt ze ook dagelijks tegen. De meeste reacties van luisteraars houden op een of andere wijze verband met deze oorlogstheorieën die in vorige fasen in het denken over oorlog en vrede heel centraal hebben gestaan en die dus nu nog steeds doorwerken. Maar de bedoeling van ons praatje van de vorige keer was juist om aan te tonen dat er na die fase een nieuwe aan het intreden is. In de nieuwe fase van denken over oorlog en vrede gaat de wetenschap een grote rol spelen. Ook de wetenschap beweegt zich weer op deze drie niveau's, maar nu iets anders dan zoals het denken hierover zich vroeger bevoog.

B. Peper: Maar je kunt in dat opzicht toch niet alle heil van de wetenschap verwachten. Het is geloof ik wel nuttig dat er een wetenschappelijke studie gemaakt wordt van de oorzaken daarvan, maar je merkt in de reacties van de brieven-schrijvers dat er een grote mate van machteloosheid bestaat ten aanzien van het beheersen van dit geheel. De wetenschap probeert aan te geven dat die „oorlogsvorming” niet zomaar uit de lucht komt vallen, zoals men vroeger dacht, maar dat het een product is van bepaalde maatschappelijke processen. En dat dat in principe te beheersen zou moeten zijn. In dat opzicht wijzen de reacties toch wel op een enorme behoefte om gezamenlijk iets op te gaan zetten, om gezamenlijk de macht in handen te gaan nemen, het geheel te beheersen.

J. Niezing: Natuurlijk kunnen we niet alle heil van de wetenschap verwachten, maar voordat men aan actie gaat doen is het vanzelfsprekend altijd nodig om eerst precies te weten wat er nu aan de hand is en daarvoor zijn we aangekomen op de wetenschap. Alleen de wetenschap kan ons daarover informeren en niet bepaalde dogmatische opvattingen die nog stammen uit een vorige fase met alle respect overigens voor de gezindheid van de mensen die deze opvatting hebben. Ik geloof dat we moeten beginnen met de wetenschap een vrij grote plaats toe te kennen, maar we moeten natuurlijk ook erkennen dat die wetenschap op zichzelf niet voldoende is om dit probleem van oorlog en vrede tot een oplossing te brengen.

H. Meijer: Ik kan me voorstellen dat je via een wetenschappelijke benadering een aantal processen duidelijk kunt maken en een aantal mogelijkheden voor beïnvloeding van die processen kunt formuleren, maar gaat het uiteindelijk toch niet om de „politieke wil” van de mensen: in hoeverre maken ze van die mogelijkheden gebruik?

B. Peper: Betekent het ook niet dat de wetenschap van oorlog en vrede ook richtlijnen of suggesties zou moeten geven voor de wijze waarop je die vrede kan organiseren? Er is een geweldige behoefte om iets van die vrede te bereiken, maar er is daarnaast een grote machteloosheid in termen van het niet weten hoe daaraan te beginnen en hoe dat te organiseren. Is het ook geen taak van de vredeswetenschap om suggesties op dit terrein te doen. Hoe men b.v. door collectieve actie, door collectieve organisatie het lot wat meer in eigen hand kan nemen?

J. Niezing: Natuurlijk, dat is een taak voor de wetenschap, maar die kan dat alleen in vrij algemene termen op dit moment. Men kan op basis van kennis van het menselijk gedrag bepaalde regelmatigheden constateren en zeggen: zo en zo moet je iets doen. Maar wil je dit werkelijk toesplitsen op een bepaalde, concrete situatie dan is het nodig om die situatie veel beter te kennen. Dan is het ook nodig om allerlei oorzaken die met elkaar samenwerken in het

Wat de mens onderscheidt

Net als de dieren bezit ik instincten, wondere mechanismen, die mij als baby al zo maar doelmatig deden handelen. Maar ik ontdek ook, dat ik weer anders ben dan het dier. Want ik ben mij bewust van mijzelf en van de dingen om mij heen. Ik voel in mij de innerlijke noodzaak om mij rekenschap te geven van wat er in mijzelf en om mij heen gebeurt. Ik wil daar kennis van hebben, mij er een oordeel over vormen en er invloed op hebben.

Zo, in verwondering over het zo-zijn der dingen, ontdek ik, dat ik mij van al het andere, van de dode stof, van de planten en van de dieren, onderscheid: doordat ik ben, het enige (mij bekende) levende wezen, dat denken kan en dat zich door de scheppende arbeid van zijn geest zijn eigen wereld tot op grote hoogte kan en moet bouwen; doordat ik ben, het enige levende wezen, dat verschil maakt tussen goed en kwaad en dat leeft vanuit zedelijke en geestelijke waarden.

Zo zie ik mijzelf staan in het mysterie van leven en zijn: als een met rede en zedelijkheid begaafd wezen. En dat vermogen tot redelijkheid en zedelijkheid herken ik als het eigenlijke menselijke in mij, want al het andere heb ik met de dieren en de planten en de dode stof gemeen. Die redelijkheid en zedelijkheid stemmen mij eerst recht en eigenlijk tot mens.

C. H. Schonk

Humanisme

Ook uw kijk op het leven?

door C. H. Schonk

Een boekje over het humanisme waarop lang is gewacht. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen.

96 blz.

Prijs f 4,50

Bestellingen per giro 58 ten name van De Humanistische Pers, Utrecht.

ontstaan van een dergelijke situatie, voldoende van elkaar te onderscheiden en te herkennen.

B. Peper: Kun je zeggen dat er van degenen die zich met vredeswetenschap bezig houden — en dat gebeurt nu zo langzamerhand vijf à tien jaar — in de loop der tijden enige invloed is uitgegaan? Is het al zo dat „vredeswetenschappers” een zekere, al is het bescheiden, rol hebben gespeeld bij het aanzwengelen van allerlei discussies, bij het beïnvloeden van politici die beslissen over het vraagstuk van oorlog en vrede op dit moment?

J. Niezing: Wil men een probleem oplossen, dan moet men het probleem eerst kennen, dat klinkt erg simpel, maar het is wel waar. Ik geloof dat van de kant van de polemologische instituten, de instellingen van Peace Research zoals ze meestal in het buitenland worden genoemd, in die zin al een belangrijke bijdrage is gekomen. Niet zozeer dat men bepaalde, concrete oplossingen in uitzicht stelt, maar wel dat men eigenlijk een fase eerder erg actief is geweest en dat men het probleem veel beter heeft doen kennen. En op grond daarvan zijn de oplossingen beter te realiseren, oplossingen waartoe in laatste instantie uiteraard door politici besloten moet worden, min of meer onder invloed van pressie van welke groep dan ook.

F. Janzen: Ja, dat komt enigszins tegemoet aan een paar briefschrijvers die zich afvragen of er al niet genoeg is gestudeerd, of datgene wat de wetenschap heeft ontdekt wel gebruikt kan worden en of er geen politieke actie gevoerd zou moeten worden.

H. Meijer: Mensen die zich bezighouden met vredesvraagstukken gaan er van uit dat de vrede een wenselijke situatie is. In zoverre is deze wetenschap het tegendeel van waardevrij, ze is waardevol, zagezegd. Wat houdt dat in?

B. Peper: Dat betekent in mijn idee dat alle wetenschappelijke inzichten op een gegeven moment moeten leiden tot stellingname. Als men zich met deze wetenschap bezig houdt, hetzij beroepsmatig of als amateur, en men komt tot een beter inzicht in een bepaalde situatie, moet men zo nodig tegen politici kunnen zeggen, dat een door hen ingenomen standpunt niet klopt en dat dit wetenschappelijk kan worden gestaafd. Naar mijn mening mogen deze mensen, die zich met de vredeswetenschap bezig houden in som-

mige gevallen niet nalaten duidelijk stelling te nemen ten gunste van de vrede waarvoor zij zich zo uitdrukkelijk hebben uitgesproken.

J. Niezing: Die stellingname komt er inderdaad ook af en toe wel uit, want van uit de polemologie, van uit de peace research worden vaak kritische geluiden waargenomen niet alleen tegenover die vroegere oorlogstheorieën, die men nu als veel te simplistisch ervaart, maar ook tegenover dat zogenaamde officiële denken over oorlog en vrede. Het is mogelijk om een aantal ambtelijke nota's die er bestaan, ook in Nederland, onder de kritische loep te nemen van de polemologie en dan kunnen we vaak aantonen dat die nota's zichzelf op zeer veel punten tegenspreken, niet consistent zijn zoals wij dat noemen. Dat dat zo is hangt weer samen met het feit dat in dat officiële, ambtelijke denken over oorlog en vrede vaak allerlei factoren die wij hebben ontdekt en die wij heel belangrijk vinden — kwesties die samenhangen met het menselijk gedragspatroon — eigenlijk een beetje verdonkeremaand worden, onder de tafel worden gewerkt, heel eenvoudig omdat ze in strijd zijn met allerlei traditionele uitgangspunten die in het denken over oorlog en vrede, juist in ambtelijke kringen, vaak nog een zeer grote rol spelen.

Morgen

Nachtrust heeft mij geradbraakt.
Sterren hebben mijn slaap gegeten.
Zoals ik eens bosbessen plukte
met niet te verzadigen blauwe
vingers en lippen denk ik.

Terwijl de eerste honden uitgelaten
de hoge straatlantaarns blussen
wordt het dinsdag of woensdag
of een andere driftige dag.

In de nietsontziende spiegel
betrap ik op heterdaad de dief
die mijn leven steelt. Het kind
dat met vuur speelt en sterft van de kou.

H. J. Mesterom

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15x23 cm. - Omvang ca. 250 pag.s

Prijs f 11,50

Bestellingen per giro 58 t.n.v.
„De Humanistische Pers” Utrecht.

Informatie

„Op de nieuwste Britse universiteit, gelegen 80 kilometer ten noorden van Londen, zal men zelden studenten zien of horen. Dit is de „open universiteit” wel eens beschreven als „een van de moedigste en meest omstreden ondernemingen op onderwijsgebied in het Groot-Brittannië van deze eeuw”. De universiteit gaat in januari 1971 van start met 25.000 studenten. Zij krijgen hun colleges via radio of televisie of per post. Zij studeren thuis en doen hun examens in gewestelijke centra. Zij die hun studie met succes voltooien zullen de graad van Bachelor of Arts ontvangen en BA achter hun naam mogen schrijven. De gemiddelde leeftijd van de ingeschreven studenten is 27 jaar; de oudste is een 79-jarige vrouw uit Newcastle.

De nieuwe instelling is bedacht en ontworpen door de Labour-regering van Harold Wilson en de nieuwe Conservatieve regering van Edward Heath heeft er zijn zegen aan gegeven. Er zijn geen middelbare schooldiploma's of toelatings-examens vereist om te worden toegelaten. De school is bedoeld voor „uitvallers” in een land, waar slechts een vierde deel van de kinderen na het zestiende jaar op school blijft. Groot-Brittannië heeft behalve twee van de beroemdste universiteiten ter wereld, Oxford en Cambridge, slechts 46 universiteiten voor een bevolking van 55 miljoen zielen. Er zijn niet meer dan 220.000 universiteitsstudenten en nog 250.000 personen studierend aan leergangen en technische scholen, die geen graden toekennen.

„Het bestaande systeem, hoe uitgebreid ook”, aldus Lord Crowther, president-curator van de nieuwe universiteit, „laat een groot reservoir van menselijk talent en kunnen ongebruikt. Mannen en vrouwen vallen uit door fouten van het systeem, door ongunstige omstandigheden in hun omgeving, door eigen beoordelingsfouten en door zuiver pech. Deze mensen vormen ons primaire materiaal. Aan hen bieden wij een nieuwe mogelijkheid”.

De inschrijving voor de nieuwe universiteit werd in januari van dit jaar geopend. Binnen drie maanden waren er 25.000 aanvragen en toen de inschrijving in augustus werd stopgezet waren er 42.821. Met behulp van een computer zijn er 25.000 studenten in het eerste jaar geplaatst. Voor het eerste jaar kan men kiezen uit vier studierichtingen: wiskunde, natuurwetenschappen, letteren en sociale wetenschappen. In 1972 komt daar technologie en opvoedkunde bij. In drie jaar kan men zijn BA halen. Behalve de wekelijkse colleges via radio en televisie zullen in de verschillende districten zomercursussen van twee weken en enig mondeling onderricht plaatsvinden in 250 studiecentra verspreid; over het hele land op avonden of in weekenden. Een student, die zijn BA haalt in drie jaar, zal daarvoor ruim 1500 gulden collegegeld betalen.

De universiteit heeft op het ogenblik een personeel van 400 personen, onder wie 180 academici, en dit aantal zal nog worden uitgebreid. De docenten zijn geestdriftig over het te verrichten pionierswerk. Er waren 1200 sollicitanten voor de eerste dertig „hoge” posten. Een derde deel van de 25.000 studenten bestaat uit onderwijzers die hopen met hun BA betere posities en hogere salarissen te krijgen dan met hun onderwijsakten. Verder bevinden zich on-

der de studenten meer dan 2000 geschoolde natuurkundigen en technici, 2150 beoefenaars van vrije beroepen en kunstenaars, meer dan 1000 fabrieksarbeiders, landarbeiders en mijnwerkers en verscheidene honderden politie-beambten en brandweerlieden.

De universiteit zal in ruime mate gebruik maken van een computer om de doeltreffendheid van de gebruikte onderwijsmethoden en de reacties van de studenten vast te stellen. Men verwacht dat dezelfde computer — als de cijfers van studenten van een bepaalde cursus of op een bepaald terrein achteruitgaan — zal aantonen wat er mis is. De 7000 studenten in de natuurkunde krijgen een kistje, inhoudende een microscoop, een spectrometer en andere instrumenten en zullen thuis verschillende proeven doen.

Functionarissen van de universiteit schatten de kosten van het stichten van een „conventionele” universiteit op ongeveer 360 miljoen pond. De kapitaalsinvestering in de „open universiteit”, die wordt gebouwd in drie fasen, zal ongeveer 40 miljoen pond bedragen. Verwacht wordt dat het jaarlijkse budget zal beginnen met 10,5 miljoen pond en in 1973 ongeveer 40 miljoen pond zal bedragen”.

Overgenomen uit de Leeuwarder Courant van 20 november 1970. Als documentatie eerder op de televisie uitgezonden.

Erich Fromm

De thans 70-jarige auteur studeerde sociologie en psychologie in Duitsland en promoveerde in 1922 in Heidelberg. In 1933 emigreerde hij naar de U.S.A. waar hij aan verschillende universiteiten en instituten doceerde. Sinds 1951 is hij hoogleraar aan de Nationale Universiteit te Mexico.

Hij is lid van de American Humanist Association (A.H.A.) één van de aangesloten organisaties van de I.H.E.U., het overkoepelend lichaam van alle humanistische organisaties in de wereld.

Liefhebben, een kunst, een kunde

176 blz.

f 9.90

Deze studie wil de lezer ervan doordringen dat, hoezeer hij ook moge streven naar liefde, zijn pogingen gedoemd zullen zijn te mislukken, als hij zich niet met de grootst mogelijke energie wijdt aan de ontplooiing van zijn totale persoonlijkheid, en daardoor een „creatief” mens te worden.